

Okná múzeí dokorán

Manuál na sprístupňovanie múzejných zbierok pre osoby so zdravotným postihnutím

Projekt realizovaný Národnou radou občanov so zdravotným postihnutím v SR
s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR

NÁRODNÁ RADA
OBČANOV SO ZDRAVOTNÝM
POSTIHNUTÍM V SR

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Obsah

O projekte	3
A/ Poskytovanie asistencie osobám so zdravotným postihnutím a osobám so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie pri sprístupňovaní kultúry a umenia	4
B/ Sprístupňovanie múzejných zbierok pre osoby so sluchovým postihnutím	8
C/ Sprístupňovanie muzeálnych zbierok pre osoby so zrakovým postihnutím	12
D/ Sprístupňovanie muzeálnych zbierok ľuďom s mentálnym postihnutím	18
E/ Sprístupňovanie múzejných zbierok pre osoby s autizmom	22

O projekte

Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR (ďalej len NROZP v SR) realizovala v roku 2009 pilotný projekt „Okná múzeí dokorán“ na ktorý získala finančnú dotáciu z rozpočtu Ministerstva kultúry SR v rámci programu 7. 1 Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva.

Okná múzeí dokorán je projektom, ktorý je zameraný na sprístupňovanie muzeálnych zbierok ľuďom so zdravotným postihnutím. Cieľ chceme dosiahnuť vzdelávaním relevantných pracovníkov múzeí v oblasti vhodných kompenzačných úprav, mechanizmov, poradenstvom pri identifikácii bariér v múzeách a návrhom vhodných opatrení pre ich odstránenie.

Vzdelávacie aktivity sú zamerané predovšetkým na informovanie o vhodných formách sprístupňovania muzeálnych zbierok, vhodný spôsob komunikácie s návštevníkmi so zdravotným postihnutím a na vhodné debarierizačné opatrenia viacerých zdravotného postihnutia a to: telesné postihnutie, zrakové postihnutie, sluchové postihnutie, mentálne postihnutie a autizmus.

Obsahom vzdelávania zamestnancov múzeí pri sprístupňovaní kultúry a umenia pre osoby so zdravotným postihnutím:

- Vzdelávanie relevantných pracovníkov múzeí v oblasti vhodných kompenzačných úprav a mechanizmov sprístupňovania kultúry v múzeách.
- Poradenstvo pri identifikácii bariér a návrhoch vhodných opatrení pri ich odstraňovaní a sprístupňovaní kultúry pre osoby so zdravotným postihnutím.
- Charakteristika a špecifiká osôb so zdravotným postihnutím ako návštevníkov múzeí.

Manuál na sprístupňovanie múzejných zbierok pre osoby so zdravotným postihnutím slúži ako základný podkladový materiál vzdelávacích aktivít a ďalšieho informovania o projekte. Je rozdelený na 5 základných častí podľa druhov zdravotných postihnutí, ktoré by mohli mať pri navštevovaní múzeí problémy s prístupnosťou. Obsahuje kapitoly o sprístupňovaní múzejných zbierok osôb s telesným, zrakovým, sluchovým, mentálnym postihnutím a osoby s autizmom. Informácie v príručke vychádzajú z osobných a profesionálnych skúseností autorov, ktorí priamo pracujú s cieľovou skupinou osôb so zdravotným postihnutím. Očakávame, že vzdelávanie zamestnancov múzeí v tomto smere, prinesie zvýšenie návštevnosti múzeí vďaka lepšej prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím.

NROZP v SR

A/ Poskytovanie asistencie osobám so zdravotným postihnutím a osobám so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie pri sprístupňovaní kultúry a umenia

Ing. Monika Vráblóvá

Medzinárodný symbol prístupnosti

Úvod

Múzea a galérie majú osobitné postavenie v procese rozvoja spoločnosti. Sprístupňujú kultúrne dedičstvo.

Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR realizuje projekt „Okná múzeí dokorán“, ktorý je zameraný na sprístupňovanie muzeálnych zbierok ľuďom so zdravotným postihnutím.

Demokracia a humanizmus nás vyzývajú k vyznávaniu takých ľudských hodnôt ako sú tolerancia a úcta k ľudskému životu. Požadujeme právo na dôstojný život pre každého jednotlivca bez ohľadu na rasu, pohlavie, vek, vierovyznanie, zdravotný stav. Osoby so zníženou pohyblivosťou majú rovnaké právo na voľný pohyb, slobodu výberu a nediskrimináciu ako všetci občania.

Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať zvyšovaniu vedomosti personálu o špecifických potrebách rôznych skupín osôb so zdravotným postihnutím – s telesným, zrakovým, sluchovým, mentálnym príp. iným. Predovšetkým musí ísť o zameranie na informovanie o vhodných formách sprístupňovania muzeálnych zbierok, vhodný spôsob komunikácie s návštevníkmi so zdravotným postihnutím a na vhodné debarierizačné opatrenia základných druhov zdravotného postihnutia.

Ja sa zaoberám jedným z druhov zdravotného postihnutia a to postihnutím telesným. Je potrebné si uvedomiť častú kombináciu zdravotných postihnutí. Kategorizácia telesného postihnutia je veľmi zložitá vzhľadom na rozmanitosť a mieru postihnutia.

*Ing. Monika Vráblóvá
Podpredsedníčka NROZP v SR*

1 Telesné postihnutie

- 1.1 Osoby s ľahším telesným postihnutím** – pohybujú sa pomocou palíc, francúzskych bariel, prípadne staršie osoby, pre ktorých sú veľkým problémom schody, nebezpečný klzký terén, ťažší nástup do dopravných prostriedkov.
- 1.2 Osoby pohybujúce sa s pomocou francúzskych bariel**, pomocou protetických a ortopedických pomôcok. Veľkým problémom sú pre nich schody, dopravné prostriedky, šmyklavý terén.
- 1.3 Vozičkári**
 - a) ktorí potrebujú vozík na pohyb vonku, starší občania, občania s amputovanou dolnou končatinou
 - b) vozičkári trvalo pripútaní na invalidný vozík, asistencia potrebná pri presune z vozíka na sedadlo a pod.

- c) vozičkári, ktorí vyžadujú asistenciu druhej osoby
- d) vozičkári, ktorí majú postihnuté aj horné končatiny
- e) občania pohybujúci sa na elektrickom vozíku. Ide o osoby s postihnutými rukami.
Tieto osoby majú zvýšené nároky na priestor, ktorý vyžaduje špecifický druh vozíka.

Vymenované skupiny telesne postihnutých osôb majú problémy s tým spojené vzhľadom na svoje špecifické potreby.

2 Špecifické potreby

2.1 Rozmerové parametre

- 2.1.1 Parametre pre telesne postihnuté osoby sú dané manipulačnými a rozmerovými parametrami invalidného vozíka
- 2.1.2 Nároky vozičkára v porovnaní s nárokmi iných zdravotných postihnutí sú priestorovo najnáročnejšie
- 2.1.3 Dosahové vzdialenosti vozičkára

2.2 Vstupy do budov a zariadení

- 2.2.1 Informačný panel - pult
- 2.2.2 Najmenej jeden vstup na úrovni komunikácie
- 2.2.3 Vstupné dvere
- 2.2.4 Informačný panel – pult, kde by podávali základné informácie vo vstupnej hale
- 2.2.5 Výtahy a zdvíhacie plošiny (vstupné dvere výťahu a výťahovej kabíny musia mať šírku najmenej 800 mm, šírka výťahovej kabíny musí byť najmenej 1100 mm a hĺbka najmenej 1400 mm, podlaha kabíny musí byť rovná, nesmie byť textilná a musí mať protišmykovú úpravu, ovládacie zariadenie musí byť čitateľné aj hmatom)

2.3 Prekonávanie výškových rozdielov

- 2.3.1 Zvislé zdvíhacie plošiny
- 2.3.2 Schodiskové plošiny, ide o doplnkové a pomocné zariadenie na prekonávanie výškových rozdielov
- 2.3.3 Schodolezy (môžu byť samoobslužné alebo s obsluhou)
- 2.3.4 Lhké prenosné rampy

2.4 Hygienické zariadenie

- 2.4.1 Musia byť označené medzinárodným symbolom

- 2.4.2 Dostatočná šírka dverí (najmenej 800mm)
- 2.4.3 V zariadenia (opierky, sklopné sedadlo, inštalácia držadla a pod.)

3 Poskytovanie služieb

- 3.1 služby – využívanie všetkých bežných a moderných médií (web stránka, e-mail, textové telefóny)
- 3.2 Informačné tabule

UPOZORNENIE!
SMER K VÝŤAHOM, SCHODISKOVÝM PLOŠINÁM

3.3 Asistencia pri použití prenosných nájazdových rámp

3.4 Asistencia pri použití pevných nájazdových rámp

3.5 Asistencia pri použití zvislých zdvíhacích plošín pre návštevníkov, ktorí vyžadujú špeciálny prístup

4 Další servis pre návštevníkov

4.1 Informačné tabule pre návštevníkov na parkovanie umiestniť čo najbližšie ku vchodu

4.2 Toaletu označiť medzinárodným symbolom

5 Zásady pre zaobchádzanie s osobami so zdravotným postihnutím a osobami so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie

5.1 **Poskytovanie asistencie** by malo byť čo najviac prispôsobené **špecifickým potrebám** jednotlivých návštevníkov. Personál múzeí sa musí opýtať osôb so zdravotným postihnutím a osôb so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie na najvhodnejší spôsob poskytovania asistencie

5.2 Formy komunikácie

Osoby so zdravotným postihnutím a osoby so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie sú ako ostatné osoby. Pri komunikácii je dôležité komunikovať priamo s osobou so zdravotným postihnutím pokiaľ je to možné nekomunikovať prostredníctvom asistenta. Väčšina osôb s telesným postihnutím je schopná jedna sama za seba. Žiadosť o poskytnutie asistencie umožňuje takejto osobe nezávislosť. Pri komunikácii s vodičkárom je potrebné pozerať sa priamo naňho. Pri dlhšej komunikácii je potrebné byť v rovnakej úrovni s ním. Je potrebné poskytnúť mu pomoc napr. pri otváraní dverí alebo zdvíhaní vecí, ktoré mu spadnú na podlahu. Pokiaľ výška informačných pultov nie je prispôsobená potrebám vodičkárov, je potrebné zo strany personálu obísť a jednať priamo s vodičkárom. Nie je vhodné manipulovať s vozíkom skôr, kým k tomu nedá súhlas osoba, ktorá ho používa.

Osoby so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie používajú aj rôzne druhy pomôcok ako sú barle, chodítka resp. nepoužívajú žiadne. Majú však problémy so vstávaním a pod. Je veľmi dôležité poskytnúť im pomoc napr. so spadnutými vecami, pri otváraní dverí, poskytnúť im možnosť na sedenie, pomôcť im pri vstávaní zo sedadla a pod. U tejto skupiny môžu rôzne pohyby byť bolestivé a niekedy môže dochádzať k strate rovnováhy. Osoby s amputovanými končatinami sú veľmi citlivé na bolesť a dotyk. Preto je veľmi dôležité spýtať sa ich, o akú asistenčnú službu majú záujem a ako sa im dá najlepšie pomôcť. Veľmi dôležité je zverejniť informácie o službách a asistencii, ktoré poskytujú zamestnanci v múzeách a galériách občanom so zdravotným postihnutím.

Použitá literatúra

Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (ES) č. 1107/2006 z 5. júla 2006 o právach zdravotne postihnutých osôb a osôb so zníženou pohyblivosťou v leteckej doprave (úradný vestník Európskej únie L 204/1)

Vyhláska č. 532/2002 Z.z. Ministerstva životného prostredia SR, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

Uznesenie Úradu vlády SR č. 590 z 27.6.2001 „Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života“

Zákon NR SR č. 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

Tvorba bezbariérového prostredia, základné princípy a súvislosti, r.2008, vedúci autor Doc. Ing. arch. Mária Samová, PhD.

POZNÁMKY

B/ Sprístupňovanie múzejných zbierok pre osoby so sluchovým postihnutím

Mgr. Michaela Vladovičová

ĽUDIA SO SLUCHOVÝM POSTIHNUTÍM

K sluchovému postihnutiu môže dôjsť kedykoľvek. Deti, adolescenti, dospelí a starší ľudia sa vyrovnávajú so sluchovým postihnutím rôzne. Zo strany najbližších a okolia je preto vhodné vytvárať im také podmienky, ktoré by im pomohli zapojiť sa do spoločenského života čo možno najlepšie.

Ľudia so sluchovým postihnutím sú ľudia:

- nepočujúci,
- nedoslýchaví,
- ohluchnutí
- s kochleárnym implantátom.

Samozrejme, že ľudia sluchovo postihnutí môžu mať aj pridružené postihnutia. Vtedy ale hovoríme o ľuďoch s viacnásobným postihnutím.

VNÍMANÁ A HOVORENÁ REČ

Strata sluchu u ľudí so sluchovým postihnutím môže byť ľahká, stredná, ťažká až úplná. Okrem straty sluchu rozlišujeme aj typy sluchového postihnutia, ktoré definujeme podľa miesta výskytu. Pri postihnutí vonkajšieho a stredného ucha dochádza k zhoršeniu počutia hlbokých hlasov, pri postihnutí vnútorného ucha zasa k zhoršeniu počutia vysokých hlasov. Druhý prípad je horší ako prvý, pretože človek síce niečo počuje, ale nedokáže rozlíšiť čo. Kombináciou oboch týchto typov vzniká tretí typ, ktorého výsledkom je zhoršené počutie hlbokých aj vysokých hlasov.

Príčiny sluchového postihnutia môžu byť rôzne. Dieťa počujúcich rodičov, ktorých predchádzajúce generácie nezaznamenali sluchové postihnutie vo svojej línii, má omnoho menšie šance zdediť sluchové postihnutie ako dieťa nepočujúcich rodičov. K sluchovému postihnutiu môže dôjsť aj počas tehotenstva či pôrodu. Nakoniec, dochádza k nemu aj počas života. Predstavte si troch dospelých ľudí so sluchovým postihnutím. Jeden od narodenia nepočuje, druhý v dospelosti ohluchol a tretí je od malička nedoslýchavý. Vedeli by ste povedať, na akej úrovni je reč týchto dospelých? Asi ťažko. Viete síce vek, v ktorom k sluchovému postihnutiu došlo, ale neviete, aká starostlivosť zo strany najbližších a okolia im bola poskytnutá. Mohli by ste povedať, že s nepočujúcim by bola komunikácia najťažšia, pretože vás nepočuje, jeho hlas je tichý alebo piskľavý, prehnane artikuluje, vydáva čudné zvuky a hlasito dýcha. Neplatí to ale pre všetkých nepočujúcich, pretože mnohí z nich vedú dobre odzerať a korigovať svoj hlas. Zásľuhu na tom má nielen logopéd a používanie načúvacieho aparátu, ale aj rodičia a učitelia. Na rozdiel od nepočujúceho, dospelý, ktorý ohluchol, vie, o čo prišiel. Jeho komunikácia s okolím už nie je taká, aká bola. Zrazu má pocit, že nestíha vnímať všetkých svojich priateľov na narodeninovej oslave. Už nepočuje rádio či televízor pri domácich prácach a o prácu ako takú možno už prišiel. Hovorená reč sa uňho zhoršiť môže, ale nemusí. Komunikácia s nedoslýchavým sa zdá byť najľahšia. Ale nemusí tomu tak byť. Strata sluchu a typ sluchového postihnutia majú totižto veľký vplyv na to, či sa hovorená reč nedoslýchavého podobá viac počujúcemu alebo nepočujúcemu.

KOMUNIKÁCIA SO SLUCHOVO POSTIHNUTÝMI

Slovná zásoba sluchovo postihnutých ľudí je na rôznej úrovni. Čím bližšie k nepočujúcim, tým väčšie obmedzenia v slovnej zásobe nachádzame. Nepočujúci používajú najviac podstatné mená, menej slovesá a prídavné mená. Jednoduché pojmy prevládajú nad pojmami abstraktnými. Zložité odborné výrazy a termíny nie sú zaužívané. Keďže slovná zásoba súvisí s gramatikou, stretávame sa u sluchovo postihnutých s nesprávnym skloňovaním i časovaním. Používanie jednoduchých viet prevláda nad súvetiami. V niektorých prípadoch dokonca zlyháva slovosled. Príklad jednoduchého dialógu:

- Večer kam? (Kam ideš dnes večer?)
- Kamarát – pivo – mesto. Ideš? (Do mesta s priateľmi na pivo. Chceš ísť s nami?)
- Nie. Doma internet. (Nechce sa mi. Zostanem doma surfovať po internete.)

Výslovnosť a vyjadrovanie sluchovo postihnutých ľudí je teda na rôznej úrovni. Báť sa ale komunikovať s nimi netreba. Ak totiž zlyháva hovorený jazyk, dá sa komunikovať písaným jazykom. Napríklad, nepočujúci sa v cudzom meste nevie orientovať a spýta sa vás na cestu. Nerozumiete mu a preto sa snaží nájsť iný spôsob dorozumievania – napíše svoju otázku na papier alebo do mobilu. Pretože viete, že nie všetci nepočujúci ovládajú gramatiku slovenčiny na výbornej úrovni, pokojne a trpezlivo ho nasmerujete. So sluchovo postihnutými je možné komunikovať aj prostredníctvom posunkového jazyka. Posunkový jazyk a posunkovaný jazyk sú pojmy, ktoré sa často krát zamieňajú. Posunkový jazyk používajú nepočujúci v komunikácii medzi sebou. Je to jazyk, ktorý je súčasťou kultúry Nepočujúcich. Posunkovaný jazyk, v našich podmienkach nazývaný aj posunkovaná slovenčina, sa od posunkového jazyka líši. Pri posunkovanom jazyku sa totižto posunky priradujú k jednotlivým slovám slovenčiny a podriaďujú sa jej gramatike. Čo sa posunkového jazyka týka, mnohí počujúci si myslia, že vo svete existuje len jeden posunkový jazyk, ktorý je rovnaký vo všetkých krajinách sveta. Nie je tomu tak. Každá krajina má svoj posunkový jazyk, ktorý podľa nej aj nesie svoj názov. Preto máme na Slovensku *Slovenský posunkový jazyk*. V našom posunkovom jazyku rozlišujeme aj dialekty – inak sa posunkuje *Dobry deň* na východnom Slovensku a inak na západnom. Obdobou *esperanta* je u nepočujúcich *gestuno*. Avšak rovnako ako esperanto, ani *gestuno* sa ako jazyk nezaužíval. V súčasnosti sa teší veľkej obľube medzinárodný posunkový jazyk (*International Sign Language*), tiež americký či britský posunkový jazyk (*American/British Sign Language*).

Prstová abeceda je ľahko zapamätateľná a dá sa využiť na maximum. Jej nevýhodou je, že komunikácia prostredníctvom nej je časovo náročná. Kým totižto vydaktylujete jednu vetu, ubehne veľa času. Na rozdiel od posunkového jazyka, na kurzy prstovej abecedy chodiť nemusíte – je voľne dostupná na internete.

Odzeranie je síce náročný a únavný proces komunikácie, ale ak ho raz nepočujúci ovláda, tak na výbornej úrovni. Pri odzeraní je dôležité, aby nepočujúci videl hovoriacemu na ústa. Svetlo vo všeobecnosti hrá u nepočujúcich dôležitú úlohu. V tme ťažko niečo odozriete, odposunkujete, či napíšete. Jednou z ďalších foriem komunikácie u sluchovo postihnutých, ale aj u počujúcich, je neverbálna komunikácia, to znamená mimika, gestikulácia, dotyky, pohyby a postoje.

ZOPÁR DOBRÝCH RÁD

Pri komunikácii so sluchovo postihnutými ľuďmi je dôležitý samotný priestor. Najlepšie sa komunikuje v tichej a dobre osvetlenej miestnosti. Svetlo by však nemalo oslňovať samotných sluchovo postihnutých. Ak ide o väčší počet týchto ľudí, je dobre usadiť ich dopredu, najlepšie do tvaru podkovy, aby na seba videli. Ak hovoriaci nevie posunkovať, nevádi. Stačí pomaly a pokojne rozprávať, s artikuláciou to zbytočne nepreháňať. Ten, kto je v úlohe hovoriaceho, by mal byť v čase prehovoru otočený smerom k sluchovo postihnutým. Ako náhle sa totižto otočí smerom opačným, s tým, že pokračuje v rozprave, s jeho ústami odíde aj rozprava. Pri rozprávaní je dôležité neprechádzať sa po miestnosti. Vhodné je obliecť si tmavé, jednoduché veci bez doplnkov odvádžajúcich pozornosť. Mikrofón, ako aj počítač s data projektorom vedia prácu uľahčiť. Zvukové nahrávky stačí zameniť za obrazové prílohy s písaným textom alebo za predmety, ktorých sa sluchovo postihnutí ľudia môžu dotýkať. Hovoriaci by mal používať jednoduchú slovnú zásobu s jednoduchými vetami. Cudzím slovám, odborným termínom a výrazom, ako aj zložitým súvetiam by sa mal vyhýbať, alebo ich vopred vysvetliť. V prehovore nemožno skákať z jednej témy do druhej alebo doň vsúvať vlastné poznámky či vtipy. Ak má hovoriaci pocit, že mu sluchovo postihnutí nerozumejú, môže povedať to isté inými slovami. Hovoriaci by sa mal predtým, než začne rozprávať, pozrieť, či ho sluchovo postihnutí ľudia vnímajú. K získaniu pozornosti stačí hlasitý potlesk, dupot alebo mávnutie rukami. Pozor však na prudké pohyby mierené hlavne zozadu. Sluchovo postihnutí ľudia nevidia a nepočujú to, čo sa za nimi deje. Môžu sa preto zlaknúť alebo reagovať neprimerane. Ak si sluchovo postihnutí ľudia zabezpečia tlmočníka posunkovej reči, hovoriaci by mal rozprávať pomalšie, aby mal tlmočník dostatok času

na tlmočenie. Pri tlmočení by sa mali robiť prestávky. Oddych v rámci nej možno vyplniť videonahrávkou, ukážkou alebo zodpovedaním otázok zo strany sluchovo postihnutých. Samozrejme, že na požiadavky z ich strany je vhodné spýtať sa vopred, pretože každá skupina môže mať vlastné požiadavky, odlišné od skupiny inej.

KULTÚRA NEPOČUJÚCICH

Keď hovoríme o kultúre Nepočujúcich, tak hovoríme o nepočujúcich s veľkým „N“. Nie každý nepočujúci je Nepočujúci, to znamená, že nie každý nepočujúci sa radí do spoločenstva Nepočujúcich, ktorých kultúra je v mnohom odlišná od kultúry počujúcich.

Ako každá kultúra, aj kultúra Nepočujúcich má svoje zvyky a tradície. Pre Nepočujúcich je napríklad typické, že na dohodnuté stretnutia často krátko meškajú a veľmi dlho sa vítajú a lúčia. Dlhé objatia nie sú ničím výnimočným. Nápadné sú dotyky pri komunikácii, a to hlavne pri nadviazaní kontaktu alebo upozornení na číhajúce nebezpečenstvo. Pre nepočujúcich je charakteristické, že všetkým okolo seba tykajú. Mnohí počujúci si preto môžu myslieť, že nepočujúci sú neslušní. Samozrejme, že k nedorozumeniam dochádza aj z opačnej strany, napríklad keď nepočujúci posunkuje a počujúci sa od neho bez upozornenia odvráti. Nepočujúci sa radi zúčastňujú stretnutí, ktoré organizujú v rámci rôznych spoločenských podujatí, športových aktivít či posedení. Originálne u Nepočujúcich sú vtipy, ktoré v mnohom odrážajú ich spôsob života a vnímania sveta. Nepočujúci sú tiež hrdí na svoj posunkový jazyk. Keď kráčajú po ulici a „štrikujú“ (posunkujú) a sú zaujatí témou rozhovoru, nevnímajú okolité mláky, jamy či stĺpy. Šepkať posunkami sa však na verejnosti nedá. Nie je to ako u počujúcich, keď rukami priloženými k uchu niečo tajné poviete. U nepočujúcich sú posunky viditeľné, nedajú sa skryť. Preto okoloidúci, či už počujúci alebo nepočujúci, ktorí ovládajú posunkový jazyk, môžu bez ich vedomia prísť k diskretným informáciám.

POZNÁMKY

C/ Sprístupňovanie muzeálnych zbierok pre osoby so zrakovým postihnutím

Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska Mgr. Erika Kanátová, Mgr. Milota Strončeková

Úvod

Významnou charakteristikou zraku je, že umožňuje príjem informácií na diaľku. V prípade, že 80% informácií získavame zrakom, je zrejmé, že poškodenie zraku vyvoláva vážne prekážky samotnej existencie človeka a všestranného rozvoja osobnosti. Čiastočná alebo úplná strata zraku predstavuje v ktoromkoľvek veku závažnú zmenu v životných možnostiach takto postihnutého človeka a neovplyvňuje život postihnutého jedinca sama o sebe, ale vždy len ako jedna (aj keď dôležitá) podmienka v komplexe ďalších vnútorných i vonkajších činiteľov, ktoré sa navzájom ovplyvňujú.

Videť teda neznamená len čítať, obísť prekážku, nájsť potrebný predmet, ale aj vnímať výraz tváre, náladu a reakcie ľudí, s ktorými sa stretávame. Jeho strata alebo vážne poškodenie má preto zásadné dôsledky vo všetkých oblastiach života zrakovo postihnutého človeka. Mnohé z týchto dôsledkov je možné zmierniť alebo prekonať výcvikom špeciálnych zručností, používaním pomôcok, poskytovaním služieb, úpravami životného prostredia.

ÚNSS – Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska

Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska je práve tým subjektom, ktorý ponúka pomoc zrakovo postihnutým v riešení tejto závažnej situácie. Sociálnu pomoc, ktorú poskytuje Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska ľuďom, ktorí stratili zrak, alebo ktorých zrak je vážne poškodený, je vykonávaná najmä formou sociálneho poradenstva, sociálnej prevencie a sociálnych služieb. Tieto tri zložky tvoria proces, v ktorom na seba nadväzujú a pôsobia ako jeden celok. Výsledkom tohto procesu je integrovaný a plnohodnotný život zrakovo postihnutého i jeho rodiny. Jeho úspešnosť je závislá nielen na aktivite samotného zrakovo postihnutého človeka, ale aj na participácii jeho blízkeho sociálneho okolia a celej spoločnosti.

Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska je jedinou organizáciou v našej republike, ktorá sa snaží čo najkomplexnejšie pomáhať pri riešení sociálnych dôsledkov zrakového postihnutia.

Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska (ďalej len ÚNSS) je občianske združenie, charitatívna a humanitárna organizácia, ktorá združuje nevidiacich a slabozrakých (ďalej len NS) občanov, ich priaznivcov, priateľov, rodičov NS detí, bez ohľadu na pohlavie, náboženské vyznanie alebo vieru, rasový pôvod, národnostný alebo etnický pôvod, zdravotné postihnutie, vek, politickú príslušnosť alebo sexuálnu orientáciu. Pre zahraničné styky je oficiálny názov organizácie „Slovak Blind and Partially Sighted Union“ v anglickom jazyku.

Kto je zrakovo postihnutý človek:

V súčasnej dobe má problémy so zrakom približne 2% svetovej populácie všetkých vekových kategórií. Niekedy nie je ľahké takýchto ľudí rozoznať. Všimneme si ich podľa toho, že majú so sebou vidiaceho človeka, ktorý im pomáha udržiavať správny smer chôdze, tzv. sprievodca, alebo používajú na orientáciu bielu palicu. Niektorí vlastnia vodiaceho psa, iní majú špeciálne okuliare či iné optické pomôcky. Termín zrakovo postihnutý sa vzťahuje na tých ľudí, ktorí majú vážne zrakové problémy, sú úplne nevidiaci, alebo ich zrakové schopnosti sú hlboko pod úrovňou normálu. „Medzi zrakovo postihnutých patrí človek:

nevidiaci – je to osoba s úplnou stratou zraku, ale tiež osoba, ktorá je schopná vnímať zrakom maximálne svetlo, avšak nie je schopná lokalizovať jeho zdroj,

prakticky nevidiaci – je to osoba, ktorá má zachované zvyšky zraku tak, že dokáže vnímať svetlo, obrysy a tvary predmetov, ale nedokáže využívať zrak ani s najlepšou možnou korekciou ako jediný a dominantný analyzátor pri práci, orientácii a získavaní informácií,

slabozraký – je to osoba, ktorá napriek najlepšej možnej korekcii má problémy s vykonávaním zrakovej práce. Takýto človek má vážne poškodený zrak, ale disponuje jeho užitočnými zvyškami, ktoré sa dajú efektívne využiť,

osoba s poruchami binokulárneho videnia – je to osoba s poruchou funkčnej rovnováhy a fyziologickej spolupráce pravého a ľavého oka. Je to vlastne porucha videnia oboma očami a spôsobuje problémy v priestorovom vnímaní. Patrí sem škuľavosť a tupozrakosť.

Za špecifickú poruchu sa považuje **hluchoslepota**. Za hluchoslepeho sa považuje človek, ktorý trpí kombi-

novaným poškodením zraku i sluchu, zabraňujúcim využívať tieto dva zmysly ako primárne zdroje vnímania. S absolútnou hluchotou a slepotou sa stretávame len zriedkavo, vo väčšine prípadov ide o kombináciu nedoslýchavosti a ťažkej slabozrakosti.

Najčastejšie diagnózy:

Amaurosis (slepota) – pri vrodenej slepote na očiach nevidíme na prvý pohľad žiadne zmeny. Zreničky sú však širšie a nereagujú na svetlo.

Afakia – chýbanie šošovky spôsobené väčšinou chirurgickým odstránením šošovky.

Funkčné problémy – problémy s vnímaním hĺbky, problémy so zaostrovaním na obraz.

Catarakta (sivý zákal) – nepriehľadnosť, alebo zatiahnutie šošovky, čo spôsobuje obmedzenie priechodu svetla.

Funkčné problémy – znížená ostrosť, rozmazané videnie, slabé farebné videnie, fotofóbia, zraková ostrosť sa mení v závislosti od svetla.

Diabetická retinopatia – je jednou z komplikácií cukrovky. Je spôsobená poškodením ciev vyživujúcich sietnicu. Obraz vznikajúci na takto poškodenej sietnici je flakaty a rozmazaný.

Funkčné dôsledky – kolísavá zraková ostrosť, citlivosť na odlesky, znížené vnímanie farieb, poškodené zrakové pole – výpadky, flaky, pavučina.

Glaukóm (zelený zákal) – prejavom ochorenia je zvýšenie vnútroočného tlaku, ktorý poškodzuje nervy na sietnici a optický nerv.

Funkčné problémy – kolísavé videnie, periférne obmedzenia zorného poľa, šeroslepota, fotofóbia, problémy s čítaním, alebo pozeraním sa na predmety v blízkom dosahu, znížená citlivosť na kontrast, bolesti hlavy, červenanie očí.

Hypermetropia (ďalekozrakosť) – refrakčná chyba, Čím je pozorovaný predmet bližšie, tým ťažšie sa vytvára jeho obraz na sietnici.

Funkčné problémy – problémy s videním do blízka, ľahká únava pri čítaní, či práci do blízka.

Makulárna degenerácia sietnice – pomaly sa zhoršujúce ochorenie centrálnej oblasti sietnice – žltej škvrny (makuly). Zmeny nastávajúce u starších ľudí, ktorých vznik sa dáva do súvislosti jednak so starobou a jednak s kornatením ciev (sklerózou).

Funkčné problémy – centrálny skotóm, fotofóbia, slabšie farebné videnie

Presbyopia – vekom sa zhoršujúca akomodačná schopnosť šošovky

Funkčné problémy – problémy s čítaním na blízko, citlivosť na odlesky

Skotóm - postihnutie časti zorného poľa (centrálnej alebo periférnej)

Funkčné problémy – strata periférneho videnia, šeroslepota, tunelové videnie, znížená zraková ostrosť, redukované vnímanie hĺbky, škvrnité videnie spôsobené zjazvením sietnice, fotofóbia.

Obmedzenia a sociálne dôsledky zrakového postihnutia:

1. Problémy pri získavaní informácií

Ľudia so zrakovým postihnutím, ktorým nepomáhajú ani optické pomôcky, nemajú taký prístup k informáciám ako ostatná verejnosť. Informačné prostredie je prispôbené zrakovým postihnutým ľuďom len v individuálnych prípadoch. Nepostačujúce a obmedzené možnosti prístupu k informáciám majú vplyv na schopnosť zrakovým postihnutých získať kvalifikáciu (profesiu), stať sa nezávislým, samostatným, vzdelávať sa a plne sa integrovať do akejkoľvek formy verejného života. Preto je debarierizácia informačného prostredia jednou z priorit socializácie zrakovým postihnutých ľudí.

Alternatívne formáty poskytnutých informácií:

- zväčšená tlač
- hovorené slovo na audio kazetách, alebo CD
- tlač Braillovým písmom
- reliéfná grafika
- elektronický text
- sprístupnenie internetu pomocou špeciálnych programov

2. Problém samostatnosti a nezávislosti od cudzej osoby

Existuje celá rada činností, o ktorých sa predpokladá, že ich má zvládnuť každý človek. Čím viac činností človek zvláda, tým je považovaný za všestrannejšieho a samostatnejšieho. Samostatný človek sa stáva nezávislým na pomoci iných ľudí. Okruh činností, ktorý by mal zvládnuť každý jedinec predstavuje jednak samostatnosť v pohybe a jednak sebaobsluhu a schopnosť v určitej miere pomáhať iným, ako i ovládnutie určitej profesie. Schopnosť samostatnosti a nezávislosti vo veľkej miere mení i spoločenský status a prestíž človeka. Zrakový defekt čiastočne obmedzuje a čiastočne mení schopnosť zrakovým postihnutých ľudí žiť samostatne, bez závislosti od iných. Miera tejto závislosti individuálne kolíše a závisí aj od informovanosti a motivácie zrakovým postihnutých. Sústreďuje sa do dvoch veľkých oblastí: priestorová orientácia a samostatný pohyb a sebaobsluha zrakovým postihnutých.

Priestorová orientácia a samostatný pohyb zrakovo postihnutého je komplexná aktivita, o ktorej sa uvažuje ako o pohybe v tzv. makropriestore (veľký priestor a pohyb na uliciach, v budovách, dopravných prostriedkoch). Táto aktivita je podmienená schopnosťou pohybu, schopnosťou samostatne sa orientovať, schopnosťou zachovávať bezpečnosť, schopnosťou používať orientačné pomôcky a úpravou prostredia. Môžeme sem zaradiť aj orientáciu v mikropriestore, ktorá sa priamo viaže ďalšiu oblasť – sebaobsluhu a zahŕňa orientáciu pri stravovaní, na pracovnom stole a pod.

Sebaobsluha predstavuje širokú, prakticky významnú problematiku rehabilitácie, výchovy a existencie zrakovo postihnutých. Základné situácie sebaobsluhy zrakovo postihnutých sa týkajú:

- bezprostredne jeho osoby
- osôb, s ktorými prichádza zrakovo postihnutý priamo do styku, alebo má k nim povinnosť rodinného charakteru
- vzťahu k prostrediu, v ktorom žije

3. Problém spoločenského a pracovného uplatnenia

V procese vývoja ľudskej spoločnosti boli zrakovo postihnutí vylučovaní zo spoločenského a pracovného diania, v lepšom prípade stáli na jeho okraji. Dnes je situácia iná. V hospodársky a sociálne rozvinutých spoločnostiach sa nachádza stále viac možností pre spoločenské i pracovné uplatnenie zrakovo postihnutých ľudí. Toto úsilie je terminologicky označované ako integrácia zrakovo postihnutých.

Pravidlá komunikácie pri styku so ZP osobou

- Ak chcete ZP človeka pozdraviť, povedať mu niečo, ponúknuť, **oslovte ho menom**, ak ho viete, aby vedel, že vaše slová patrili jemu. Keď jeho meno nepoznáte ľahko sa ho dotknite, aby vedel, že sa obraciate na neho.
- Slepota nie je nákazlivá. **Nebojte sa podať nevidiacemu človeku ruku** alebo sa ho dotknúť.
- **Predstavte sa** pri stretnutí so ZP človekom. Nemusí vás spoznať podľa hlasu. Napr.: „Dobrý deň, pán XY, ja som Z.“
- Ak sa rozprávate s nevidiacou osobou **tvár majte otočenú k nej**. Hoci vás nevidí, ale vníma vás sluchom.
- Pri rozhovore so slabozrakou osobou, **svetlo by malo dopadať skôr na vašu tvár. Priame svetlo by ho nemalo oslňovať.**
- Keď ide ZP človek so sprievodcom, **neobracaajte sa s otázkami na sprievodcu**, pokiaľ sa niečo chcete spýtať ZP osoby.
- **Nepoužívajte slová ako „Tu“ a „Tam“** - takéto vyjadrenia neposkytujú ZP človeku dostatočné informácie. Vyjadrite sa presne, napr.: „Pred vami, vľavo je stolička.“
- Bez zábran **používajte slová ako „vidieť, pozrieť sa“**. Pre ZP človeka znamenajú to isté ako „všimnúť si“, „dotknúť sa“, „ohmatať si“. ZP osobe môžete povedať bez akejkoľvek zábrany: „Chcete si to pozrieť?“, pričom mu predmet podáte do ruky.
- Takisto **môžete používať slová ako „nevidiaci, slepota“ a názvy farieb.**
- **Nespoliehajte sa na gestá.** Takisto nemajú pre ZP človeka žiadnu hodnotu. Kývnutie hlavou, gesto rukou, úsmev nahraďte slovami alebo jemným dotykom. Potrasením rukou pri pozdrave môžete nahradiť priateľský úsmev.
- Vždy ZP spoločníkovi **oznámte, keď ho opúšťate.** Predídete tomu, že sa bude rozprávať s prázdnu stoličkou. Rovnako ho upozorníte, keď sa vrátite späť. Ak to neurobíte, môže sa stať, že Váš spoločník mlčky sedí v domnienke, že ste sa ešte nevrátili.
- **Nebojte sa taktne upozorniť na určitý problém**, o ktorom ZP človek nevie. Pokiaľ vidíte, že váš ZP spoločník má po dobrom obede kravatu od omáčky, nemlčte, povedzte mu to. Je to informácia určená len pre neho, veď mu záleží na tom ako vyzerá.
- Ak idete so ZP osobou **nadbytočné hovorenie môže pôsobiť nevhodne.** Všimnite si, či požaduje o osobách, okolí, predmetoch presný alebo len stručný opis.
- **V neznámom prostredí dávajte ZP človeku dostatok informácií** o tom, čo sa deje a kde sa nachádza. Len tak môže sledovať svoju cestu bez pocitu neistoty a napätia. Treba však tiež vedieť kedy a koľko.
- **Upozornite ZP človeka na zmeny**, mimoriadne veci ako napr.: „Na tomto rohu je nový obchod s oblečením.“
- **Ponechajte ZP človeku možnosť samostatne sa rozhodnúť.** Napr. v reštaurácii mu prečítajte celý ponukový lístok.
- Ak ZP osobe pomôžete niečo odložiť **presne ju informujte, kde ste jej čo dali.** Ak jej napr. zavesíte kabát na vešiak povedzte: „Váš kabát visí na prvom vešiaku pri dverách.“
- **Je netaktne šepkať** v prítomnosti ZP človeka, lebo väčšinou počuje a vníma veľmi pozorne, čo sa okolo neho deje. Rovnako je neslušné rozprávať sa posunkami.
- Skôr než niečo urobíte pre ZP človeka, **opýtajte sa či potrebuje vašu pomoc.** Rešpektujte jeho slobodu.

Techniky sprevádzania

- nadviazanie kontaktu,
- úchop a pozícia,
- zmeny strany,
- zúžený priestor, dvere so zatváraním,
- schody, eskalátor a iné nerovnosti,
- usádzanie,
- aktivita – klapky, vyskúšanie si sprevádzania – vytvorenie dvojíc

Situácie pri kontakte so ZP človekom orientované priamo na návštevu múzea (aktivita – vytvorenie 2-3 členných skupiniek)

- platba vstupného
- sprevádzanie ZP po výstave
- prezentácia usporiadania výstavy
- popis výstavy – vybraného exponátu (napr. kroja)
- predčítanie
- toaleta – popis, dodržanie intimity ...

Kompenzačné pomôcky pre zrakovo postihnutých ľudí:

Významnú úlohu v komplexnej starostlivosti o zrakovo postihnutých plnia kompenzačné, rehabilitačné a reedukačné pomôcky. Sú to pomôcky a zariadenia, ktoré nahrádzajú, dopĺňajú a podporujú chýbajúce alebo oslabené zrakové funkcie. Znamená to, že kompenzujú dôsledky straty alebo poškodenia zraku, zvyšujú samostatnosť a nezávislosť zrakovo ZP ľudí. Tieto pomôcky sú určené pre ľudí, ktorým bežné okuliare nezabezpečujú uspokojivú korekciu ich zrakovej chyby.

Existujú optické a elektronické pomôcky posilňujúce zostatkové zrakové funkcie, existujú pomôcky založené na využívaní hmatu alebo sluchu, používajú sa aj bežné výrobky bez akejkoľvek úpravy alebo s jednoduchými úpravami, ako je doplnenie reliéfnej stupnice. Pomôcok je veľké množstvo a sú medzi nimi úzko špecializované i veľmi univerzálne zariadenia. Je to zapríčinené tým, že zatiaľ neexistuje žiadna univerzálnejšia funkčná náhrada zraku, ktorý je hlavným prostriedkom na získavanie informácií. Preto sú konkrétne pomôcky určené skôr na kompenzáciu dôsledkov poškodenia alebo straty zraku pri určitých činnostiach, a nie na kompenzáciu samotnej zrakovej nedostatočnosti.

Sú to najmä:

- optické lupy a teleskopy
- televízne lupy
- biele slepecké palice
- mechanický písací stroj na Braillovo písmo. Braillovo písmo je slepecké reliéfne bodové písmo, ktorého každý znak je predstavovaný bunkou so šiestimi pozíciami usporiadanými v dvoch stĺpcoch a troch riadkoch. V každej z týchto šiestich pozícií sa môže nachádzať reliéfny bod, čím sa dá vytvoriť až 64 rôznych kombinácií vrátane medzery. Tieto kombinácie predstavujú písmená, číslice, interpunkčné a matematické znamienka.
- špeciálne zápisníky pre nevidiacich s braillovskou alebo štandardnou klávesnicou a s hlasovým alebo hmatovým výstupom ako je Braille'n Speak, Braille Lite, Aria, ...
- špeciálne upravené počítače s hlasovým alebo hmatovým výstupom alebo so zväčšeným zobrazovaním
- magnetofóny, diktafóny, digitálne záznamníky hlasu
- zvukové majáky
- rôzne pomôcky v domácnosti:

- hovoriace osobné a kuchynské váhy, teplomery a kalkulačky
- hovoriace hodinky a hodinky s reliéfny m ciferníkom, budíky a minútniky
- indikátory hladiny a svetla s akustickou signalizáciou
- slepecké ihly a navliekače, špeciálny krajčírsky meter s reliéfnymi značkami
- dávkovače na lieky a potraviny
- hračky, ozvučené lopty, šachy, domino, karty, puzzle
- špeciálnou pomôckou alebo skôr pomocníkom je vodiaci pes. Najčastejšie sa používa labradorský alebo zlatý retriever, menej často nemecký ovčiak. Výchova a výcvik trvá 1,5 roka a zabezpečuje ho ÚNSS. Na Slovensku pracuje viac ako 50 takýchto psov. Hlavnou úlohou vodiaceho psa je bezpečne viesť svojho pána, upozorniť ho na prekážky a nájsť dôležité miesta, ako sú schody, dvere, okraje vozovky. Pes sa riadi povelmi svojho pána, ktorý musí aspoň približne poznať trasu svojej cesty. Vodiaci pes má služobný preukaz so svojimi právami. Nemusí nosiť košík, aby mohol podať spadnuté predmety. Má povolený vstup do obchodov (okrem samoobslužných priestorov s potravinami), do nemocníc, škôl a iných verejných miest, v dopravných prostriedkoch má vyhradené miesto za vodičom.

Distribúciu a predaj pomôcok pre zrakovo postihnutých v našej republike zabezpečuje firma Tyflocomp s.r.o., ktorej zriaďovateľom je Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska.

(Miesto pre poznámky)

Doporučenia - identifikácia bariér a návrh vhodných opatrení pre ich odstraňovanie pri sprístupňovaní kultúry pre zrakovo postihnutých ľudí, kompenzačné úpravy, príklady z praxe

- Informátor – vysielacia – ozvučenie budov
- Buletiny a popisky k exponátom v bodovom písme, zväčšenom písme
- Orientačné informácie na webe – prístupnosť webstránky múzea pre ZP
- Vodiace línie
- Komentár k výstave a jednotlivým exponátom nahovorený na MC, CD, využitie Penfriend
- Vhodné osvetlenie
- Vyškolený pracovník
- Výber exponátov
- Použitie vhodných pomôcok

Pomoc ZP osobám úpravou prostredia

- zväčšením objektov - napr. väčší typ a hrúbka písma
- zlepšením osvetlenia - dostatočne intenzívne a rozptýlené osvetlenie
- využívaním kontrastu - svetlé objekty na tmavom pozadí a opačne, napr. biely tanier na modrej podložke
- používaním čistých a jasných farieb - t.j. jasná červená, žltá, modrá, nepoužívaním lomených a pastelových farieb
- označovaním schodov, splývavých zábradlí, dverí výraznou farbou, páskou
- odstraňovaním odleskov (mramorových podláh, skiel na stole, vitrín)
- odstraňovaním prekážok (napr. kvetináčov) z frekventovaných priestorov
- budovaním vodiacich línií pre nevidiacich (napr. behúň ako vodiaca línia v reštaurácii)
- inštaláciou signálnych pásov (pás dlaždíc s reliéfnym vzorom, ktorý je zistiteľný hmatom dlhou bielou palicou a nášlapom)
- akustickou signalizáciou (ozvučením semaforov, vchodov do budov)

Pravidlá predčítavania pre ZP

- čítať pomaly, plynule, zreteľne
- dbať na jasnú artikuláciu a spisovnú výslovnosť
- pri načítavaní sa väčšie celky (napr. kapitoly) oddeľujú dlhšou pauzou
- nutnosťou je upozorňovať na text v úvodzovkách a v zátvorkách (napr. začiatok/koniec zátvorky, začiatok/koniec úvodzoviek)
- citácie sa riadia totožnými princípmi (začiatok/koniec citácie)
- nevyhýbať sa podrobnejšiemu opisu pri členení textu (napr. rímska sedmička, arabská trojka, malé c, veľké E)
- nepoužívať skratky – zadať plnú definíciu (napr. OSN – Organizácia spojených národov)
- výslovnosť cudzojazyčných mien, názvov a termínov by nemala robiť problém
- obrázky, fotografie – ak súvisia s textom - sa podrobne opíšu a vysvetlia (potrebná istá zručnosť načítavateľa)
- tabuľky sa načítavajú zrozumiteľne po riadkoch a vždy v súvislosti k stĺpcom
- grafy sa stručne, prehľadne a jasne popíšu

POZNÁMKY

D/ Sprístupňovanie muzeálnych zbierok ľuďom s mentálnym postihnutím

**Mgr. Katarína Šelestiaková
NROZP v SR**

Úvod

Ľudia so zdravotným postihnutím majú rovnaké práva ako ľudia bez postihnutia. Rozdiel je iba v ich napĺňaní, pri ktorom potrebujú podmienky prispôsobené tomu ktorému postihnutiu. Jedným zo základných práv ľudí so zdravotným postihnutím, zakotveným aj v Dohovore OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, je aj ich účasť na kultúrnom živote.

Ľudia s mentálnym postihnutím sa často vo svojom každodennom živote stretávajú s rôznymi prekážkami, ktoré však často nie sú spojené len so samotným postihnutím, ale s reakciami okolia. Tvoria skupinu ľudí, ktorá je často vyčleňovaná z rôznych oblastí života. Toto vyčleňovanie spôsobuje aj neznalosť širšej verejnosti a jej neschopnosť adekvátne sa správať k ľuďom s mentálnym postihnutím, pričom väčšinou prevláda lútosť a prílišná ochrana.

K tomu, aby sa ľudia s mentálnym postihnutím zaradili ku konzumentom kultúry a umenia, netreba veľa. Základom je, aby sa personál múzeí oboznámil s touto skupinou ľudí. Aby ľudia, pracujúci v múzeách zistili, že sa nemajú čoho obávať, pretože ľudia s mentálnym postihnutím sú milí, zvedaví a primeraný prístup zaručí, že aj táto cieľová skupina sa môže plne podieľať na všetkých aspektoch života, vrátane toho kultúrneho.

Ľudia s mentálnym postihnutím

Pohľad laickej verejnosti na ľudí s mentálnym postihnutím je často skreslený a nepravdivý. Súvisí to s nedostatočným, často úplne absentujúcim kontaktom a poznaním týchto ľudí. V odbornej literatúre sa stretáme s množstvom definícií a príznakov mentálneho postihnutia, ktoré u ľudí, ktorí s touto skupinou neprišli do kontaktu, vyvolávajú predsudky a skreslené predstavy. Už menej sa zdôrazňuje jedinečnosť každého jednotlivca s mentálnym postihnutím, jeho schopnosti a možnosti. Nesmieme zabúdať na to, že každý z nás je **v prvom rade človekom a osobnosťou**, až potom môžeme hovoriť o postihnutí.

Ľudia s mentálnym postihnutím sú často kvôli zníženej úrovni intelektu prirovnávaní k deťom a okolie sa k nim tak často aj správa. Neuvedomujeme si, že veľakrát ide o ľudí vo veku 30 a viac rokov a bez akéhokoľvek zaváhania im tykáme. Je to chyba, ktorej by sme sa mali vyvarovať. Takisto ako vykáme iným neznámym dospelým ľuďom, s úctou **vykajme aj dospelým ľuďom s mentálnym postihnutím**. Pri prvom kontakte s dospelým človekom s mentálnym postihnutím je potrebné rešpektovať jeho vek a pri komunikácii zvoliť vykanie. K tykaniu je vhodné prejsť až po vzájomnej dohode.

V súvislosti s fyzickým prostredím môže dôjsť k problémom napríklad pri **podzemných miestnostiach, príliš malých a tmavých miestach**. Tak, ako ktokoľvek bez postihnutia môže mať strach z takýchto miest, aj u ľudí s mentálnym postihnutím môže dôjsť k strachu a odmietnutiu vstupu do takéhoto priestoru. Je preto vhodné vopred upozorniť návštevníkov na to, že ich čaká návšteva takéhoto priestoru, prípadne opis miesta (napr. aj napriek tomu, že miestnosť je menšia ako ostatné, je dobre osvetlená s dostatkom vzduchu...). Bariérou môžu byť aj **priestory bez označenia**, prípadne **zložité označenie**, čo môže spôsobiť zlú orientáciu v priestore. Samozrejmosťou by mali byť jasne označené východy, poplašné zariadenia, WC, šatne, smer prehlídky, exponáty, aby sa ľudia s mentálnym postihnutím vedeli v priestore orientovať aj sami.

Najväčším problémom v sprístupňovaní muzeálnych zbierok ľuďom s mentálnym postihnutím je forma komunikácie, spôsob, akým sú informácie prezentované. Pri komunikácii s ľuďmi s mentálnym postihnutím je potrebné pamätať na nasledovné:

- pri komunikácii sa pozeráť priamo na človeka, nekomunikovať prostredníctvom rodičov alebo asistentov. Nesprávať sa, ako keby tam človek s mentálnym postihnutím vôbec nebol,
- používať jazyk zrozumiteľný ľuďom s mentálnym postihnutím, to zn. jasne a zrozumiteľne vyjadriť vlastné myšlienky, používať jednoduchšie slová, kratšie vety, uprednostniť konkrétne výrazy pred abstraktnými, nepoužívať slang, odborné výrazy, opakovať kľúčové slová,
- počas komunikácie (prehliadky, výkladu) vytvárať uvoľnenú, priateľskú atmosféru, kde sa účastníci prehliadky cítia príjemne, nerušene, bez strachu a komunikačných bariér,
- pozor na neverbálnu komunikáciu - usmievať sa, prikyvovať, dodržiavať primeraný telesný odstup,
- poskytnúť priestor na otázky, vyjadrenie myšlienok,
- ak sa chcete uistiť, či návštevníci výkladu rozumejú, je vhodné požiadať ich, aby vami podané informácie zrekapitulovali, otázky neklásť útočným či agresívnym spôsobom

V prípade nevhodných prejavov zo strany ľudí s mentálnym postihnutím, ako je napr. neustále prerušovanie výkladu, skákanie do reči, nepozornosť atď, je potrebné **upozorniť ich na toto správanie a vysvetliť, prečo je nevhodné** (pri výklade to ruší Vás, ostatných návštevníkov múzea a v konečnom dôsledku z výkladu si nepamätá nič ani samotný návštevník, ktorý vyrušuje).

Lahko-čitateľný text

Nie každý vie čítať plynulo a často krát spôsob, akým sú informácie podávané ignoruje problémy ľudí s čítaním, písaním, či porozumením textu. Jedným zo spôsobov, ako reagovať na potreby tejto skupiny ľudí je tvorba ľahko-čitateľných textov (z angl. easy-to-read).

Lahko-čitateľný text je charakterizovaný používaním:

- jednoduchého, priamočiareho jazyk,
- jednej hlavnej myšlienky vo vete,
- jase a logickej štruktúry,
- vyhýbaním sa technickému jazyku, skratkám a iniciálam.

Pri tvorbe ľahko-čitateľného textu je dôležité:

- jasný obsah dokumentu a logický sled,
- vyhýbanie sa abstrakcii. Ak sa abstraktným výrazom nedá vyhnúť, je potrebné ich ilustrovať na konkrétnych príkladoch,
- prezentácia textu vo veku primeranej forme, to zn. nepísať detinsky,
- používať fotografie, obrázky alebo symboly na podporu textu vždy, keď je to možné. Pomáha to uľahčiť porozumenie textu,
- používať jednoduché slová a kratšie vety,

Odporúčania pre tvorbu ľahko-čitateľného textu:

- **Píšte jednoducho**
Využívajte jednoduché texty s krátkymi vetami. Nepoužívajte nespisovné, odborné, hovorové slová a abstraktné pojmy. Ak musíte používať zložité slová, vytvorte „slovník“ alebo „zoznam užitočných slov“ a tam ich vysvetlite na konkrétnych príkladoch. Vyvarujte sa synonymám. Opakujte v texte kľúčové slová. Vyhnite sa zbytočným detailom a komentárom. Predstavte jednu myšlienku v jednej vete. Veta so spojkou „a“ sa dá rozdeliť aj na dve kratšie vety.
- **Rozprávajte sa pomocou textu s čitateľom**
Používajte „ty“ a „my“ namiesto „niekto“, text sa stane viac zrozumiteľným. Oslovujete dospelých, nie deti!
- **Buďte opatrní so slovnými zvratmi**
Používajte aktívne, nie pasívne slovesá. Píšte pozitívnym jazykom. Nepoužívajte podmieňovací spôsob. Nepoužívajte metafory a novotvary.
- **Pozor na čísla**
Napíšte 3 namiesto „tri“. Vyvarujte sa percentám a veľkým číslam. 7% sa dá vyjadriť ako „niekoľko“ alebo „málo“, 1552 sa dá vyjadriť ako „mnoho“ či „veľa“. Dátumy vypíšete celé, napr. „streda 20. júna 2009“. Telefónne čísla rozdeľujte: 0123 456 789. Nepoužívajte rímske číslice.
- **Veľký a jasný typ písma**
Napríklad Arial 14. Pestré a vyzdobené typy písma sú horšie čitateľné. Vyhýbajte sa kurzívam a veľkým písmenám. Nepoužívajte viac ako dva typy písma.
- **Prevzdušnite svoj text**
Neprehusujte stránku veľkým množstvom textu (okolo 150 slov na 1 stranu A4). Používajte krátke vety (okolo 10 slov v jednej vete). Pokúste sa dať vždy jednu vetu do jedného riadku. Vyhýbajte sa deleniu slov na konci riadku. Nerozdeľujte vety medzi dve stránky.
- **Uľahčite orientáciu v texte**
Sprehľadnite text. Používajte odrážky na zvýraznenie hlavných myšlienok. Rozdeľte text na krátke časti. Používajte nadpisy a ďalšie „navigačné prostriedky“.
- **Nebojte sa obrázkov a fotografií**

účasťou ľahko-čitateľného textu by mal byť aj jednoduchý ilustračný materiál. Používajte kresby, fotografie, obrázky, symboly. Uľahčujú pochopenie textu. Vďaka nim môžu materiály pochopiť aj „nečitelia“. Musia zodpovedať obsahu textu.

- **Pozadie textu je dôležité**

Tlačte váš text na svetlé pozadie. Nepoužívajte obrázok ako pozadie textu. Papier by mal byť kvalitný, s matným povrchom. Nikdy nepoužívajte svetlý text na tmavom pozadí.

- **Pred publikovaním informácie v ľahko-čitateľnej forme, otestujte ju na menšej vzorke čitateľov.** Presvedčte sa, že cieľová skupina naozaj porozumela obsahu textu, či sú použité slová a slovné spojenia zrozumiteľné.

Vzor – pozvánka v ľahko-čitateľnom štýle:

NÁRODNÁ RADA OBČANOV SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM V SR
SLOVAK DISABILITY COUNCIL

Vajnorská 1, 831 04 Bratislava, tel./fax: 02/50 24 03 03
e-mail: sekretariat@nrozp.sk, www.nrozp.sk

Milý záujemca o umenie,
radi by sme ťa pozvali na konferenciu:

Okná múzeí dokorán

Kedy a kde? **7.decembra o 9.00 hodine v budove Istropolisu, Vajnorská 1, 831 04 Bratislava.**

Dostaneš rôzne materiály.

Na konferencii sa stretnú zamestnanci múzeí, ľudia s postihnutím, odborníci.

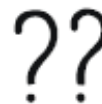
O čom budeme hovoriť?

Ako sprístupniť múzeá pre ľudí s postihnutím.

Budeme rozprávať o rôznych druhoch zdravotného postihnutia

Aké prekážky musia ľudia s postihnutím prekonať?

Ako tieto prekážky môžeme odstrániť?

Budeme sa rozprávať o tvorbe ľahko-čitateľného textu.

Čo je ľahko-čitateľný text?

Ako sa tvorí ľahko-čitateľný text?

Aké pravidlá treba dodržiavať?

Budeš mať možnosť zapojiť sa do rozhovoru.

Môžeš vyjadriť svoj názor.

Môžeš porozprávať o svojich skúsenostiach.

Tešíme sa na stretnutie!

Tím pracovníkov Národnej rady občanov so zdravotným postihnutím v SR

Zdroj:

www.zpmpvsr.sk

www.nrozp.sk

<http://www.dobromysl.cz>

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím

Tvoríme ľahko-čitateľný text, leták o tvorbe ľahko-čitateľného textu, ZPMP v SR

Ako podporovať ľudí s mentálnym postihnutím?, Mišová Z., ZPMP v SR, Bratislava 2007,

ISBN: 978-80-89344-00-0.

POZNÁMKY

E/ Sprístupňovanie múzejných zbierok pre osoby s autizmom

Mgr. Zuzana Gecziová

Ľudia s autizmom žijú medzi nami . Sú to naši susedia, deti našich priateľov, známych, naši príbuzní, môžu to byť aj naše vlastné deti. Autizmus je celoživotné postihnutie, ktoré významne ovplyvňuje kvalitu života daného jedinca, aj kvalitu života jeho blízkych. Aby sme ich mohli prijať medzi seba, musíme ich poznať. Podstatou tohto poznania je hlavne uvedomenie si skutočnosti, že sú to ľudia, naši spoluobčania, ktorí rovnako ako my, majú svoje potreby, a takisto majú rovnaké práva ako všetci ostatní.

Národná rada občanov so zdravotným postihnutím realizuje projekt s názvom „Okná múzeí dokorán“, ktorý je zameraný na sprístupňovanie múzeí, muzeálnych zbierok , umenia a kultúry osobám so zdravotným postihnutím. Ide o skupinu ľudí, ktorí mnohokrát nemajú prístup k takýmto službám z veľmi jednoduchého dôvodu, my zdraví sa bojíme neznámeho. Ako najjednoduchšie riešenie, ako sa vyhnúť problémom sa nám mnohokrát zdá, nezaoberať sa nimi. Práve tento projekt je veľmi dobrým príkladom toho, že snaha o odstránenie bariér má vždy svoj zmysel a znamená krok vpred k nášmu šťastnému bezproblémovému spolunažívaniu. Som presvedčená, že sa navzájom máme čo učiť a podobné projekty nás v tom budú naďalej utvrdzovať a posúvať nás stále dopredu.

Mojou úlohou je charakterizovať dané zdravotné postihnutie – autizmus, priblížiť možnosti sprístupňovania múzejných zbierok ľuďom postihnutým autizmom, poukázať na možnosti odstránenia bariér súvisiacich so sprístupňovaním múzejných zbierok spomínaným osobám.

Prvá časť sa zaoberá so špecifikami osôb s poruchou autistického spektra, s výskytom a terapiou tohto postihnutia. Druhá časť je zameraná na konkrétnejšie prístupy a debarierizačné opatrenia.

1. Definícia a základná charakteristika autizmu.

Termín autizmus vo voľnom preklade znamená „uzavretosť do seba“. Je to psychická porucha vývinu osobnosti, ktorá postihuje spôsob, akým človek s autizmom komunikuje a ako nadväzuje vzťahy s ostatnými. Ide o organické postihnutie mozgu, ktoré najlepšie vystihuje takzvaná triáda poškodení

- narušenie sociálnej interakcie,
- narušenie sociálnej komunikácie a
- predstavivosti

Z uvedenej triády poškodení vyplýva, že človek s autizmom

- má stereotypné vzorce správania, záujmov a aktivít,
- má výrazné problémy s poznávaním a vnímaním okolia, čo sa neskôr odzrkadľuje na ich správaní,
- nechápe zmysel nášho spoločenského sveta a komunikácie, na základe čoho sa izoluje, uzavrie sa do seba.

Práve na základe hore uvedených faktov, ak sa laik prvýkrát stretne s takýmto človekom, prirodzene ho vníma ako nevychovaného, neprimerane sa správajúceho čudáka.

Príčiny autizmu zatiaľ neboli celkom odhalené. Avšak množstvo výskumov dokazuje, že môže byť spôsobený variétou príčin, ktoré ovplyvňujú vývin mozgu a ktoré pôsobia pred, počas a po pôrode. Sú to napr. rubeola matky, tuberózna skleróza, komplikácie pri bežných detských ochoreniach (čierny kašeľ, rubeola). V mnohých prípadoch sa poukázalo na vplyv genetických faktorov.

1.1 Prejavy autizmu

Aby sme viac priblížili problematiku autizmu z hľadiska poskytovania primeraných služieb je vhodné sa oboznámiť s niektorými možnými prejavmi tohto postihnutia. Len cez poznanie niektorých špecifik ich správania dokážeme pochopiť význam potreby špecifického prístupu k nim.

Príznaky autizmu delíme na základné a variabilné. Základné znaky sú tie, ktoré sú prítomné u každého jedinca s poruchou autistického spektra, variabilné sú prejavy, ktoré sa vyskytujú v mnoho prípadoch, ale nemusia byť prítomné u všetkých.

Základné znaky:

- Poškodenie sociálnej interakcie (vyhýbanie sa, ľahostajnosť k ostatným ľuďom). V niektorých prípadoch síce akceptuje kontakty s inými ľuďmi, ale sám kontakty nevyhľadáva. Ak aj kontaktuje iných

spontánne a s radosťou, stáva sa to veľmi neprimeraným, zvláštnym spôsobom.

- **Poškodenie sociálnej komunikácie** – veľká časť autistickej populácie nerozpráva vôbec, iní sa vyjadrujú jednoduchými slovami, opakujú slová, vety nezmyselným spôsobom. Niektorí majú bohatú slovnú zásobu, ale slovám rozumejú doslovne a doslovne ich aj používajú. Majú veľké ťažkosti s porozumením reči, používaním giest, mimiky, výrazov tváre, intonácie hlasu. Reč je monotónna, s nedostatkami v používaní jazyka (napr. nesprávne používanie zámien, neschopnosť chápať abstraktné pojmy a pod.) Jednoducho povedané, reč pre nich neslúži ako základný nástroj sociálnej interakcie a komunikácie.
- **Poškodenie predstavivosti** – neschopnosť hrať sa s predmetmi a hračkami imaginatívne, majú tendenciu skôr venovať pozornosť pre nás nepodstatným detailom (napr. všíma si na aute iba kolesá, namiesto človeka si všíma iba jeho náušnice a pod.), ktoré ho fascinujú. Jeho imaginárne aktivity sú zväčša len napodobňovaním.
- **Opakujúce sa (repetitívne) stereotypné aktivity.** Medzi jednoduché stereotypné aktivity patria napr. točenie predmetmi, trepotanie prstami, ohmatávanie určitých materiálov, škripanie zubami, vydávanie rôznych zvukov a pod.) Zložitejšími stereotypnými prejavmi sú napr. zbieranie veľkého množstva určitých predmetov, zoradovanie predmetov do línií, dotýkanie si určitých predmetov, fascinácia určitými témami, kladenie tých istých otázok a vyžadovanie stále rovnakých odpovedí na ne a pod.

Variabilné príznaky

- **Rečové problémy** (v zmysle formálnej stránky reči)
- **Vyhýbanie sa očnému kontaktu** (pozeranie „cez“ ľudí, nie na ľudí, pozeranie na ľudí a predmety spôsobom rýchlych, kradmých pohľadov, nie priamo alebo prílišné fixovanie ľudí pohľadom)
- **Nezvyčajné reakcie na senzorické skúsenosti** (zakrývanie si uší ako reakcia na niektoré zvuky, prehnaná reakcia na lepkavosť či zašpinenie rúk a pod.)
- **Problémy pri napodobňovaní pohybov a motorického ovládania** (napr. poskakovanie, chodenie po špičkách, kolísanie, trepotanie rukami, grimasovanie a pod.)
- Rôzne **abnormality telesných funkcií** (napr. nepravidelný spánok, nepravidelnosť v stravovaní a pod.)
- **Neprimerané emocionálne reakcie** – napr. krik, plač z neznámej príčiny, smiech, keď si niekto ublíži, nedostatok strachu z reálneho nebezpečenstva, alebo prehnaný strach z predmetov alebo situácií, ktoré nie sú nebezpečné a pod.
- **Problémové správanie** (vrieskanie na verejnosti, kopanie či bytie iných ľudí, vulgárne poznámky, výbuchy hnevu a pod.)
- **Špeciálne schopnosti** (sú to schopnosti, ktoré nevyžadujú reč (napr. hudba, matematika, skladanie puzzle, nezvyčajná pamäť a pod.

1.2 Výskyt autizmu

Poruchy autistického spektra zasahujú rovnako všetky skupiny obyvateľstva bez rozdielu pohlavia, rasy, kontinentu, vzdelanosti alebo ekonomickej úrovne rodičov. Priemerný výskyt ľudí s ťažšou formou autizmu je približne 8 až 10 ľudí z 10 000, 16 až 20 ľudí z 10 000 má prejavy autizmu (prejavujú sa u nich autistické črty), približne 36 ľudí z 10 000 sa zaraďuje medzi ľudí s vysokofunkčným autizmom.

Veľká väčšina ľudí s poruchami autistického spektra má pridružené mentálne postihnutie (tvorí to takmer 75% autistickej populácie), zvyšných 25 % má IQ v norme alebo nadpriemerné.

Výskyt autizmu u chlapcov je 3 až 4 krát vyšší ako u dievčat..

Mnohokrát je autizmus prepojený s iným zmyslovým, telesným alebo psychickým postihnutím (napr. epilepsia, zrakový postih, telesný postih, sluchový postih a pod.)

Niektorí autisti majú mimoriadne schopnosti a talent (napr. matematické schopnosti, výtvarný alebo hudobný talent), málokto z nich však tieto schopnosti dokáže využiť.

1.3 Terapia autizmu

Úplné vyliečenie autizmu zatiaľ nie je možné, ale využívaním rôznych špeciálnych výchovných a vzdelávacích postupov je možné maximalizovať schopnosti dieťaťa a minimalizovať problémy v správaní. Správny spôsob vzdelávania a liečebné programy sú pre dieťa podstatné, pretože priamo ovplyvňujú možnosti dosiahnuť takú úroveň samostatnosti, aká je možná vzhľadom na autistické postihnutie.

Jedným z najlepšie prepracovaných a používaných programov pre deti a dospelých s autizmom u nás je metóda TEACCH (Treatment and Education Autistic and related communication Handicapped Children). Táto metóda je zameraná na rozvoj silných stránok autistov, akými sú: sú schopní rozumieť konkrétnym veciam a predmetom, obrázkom a situáciám, ktoré majú svoju štruktúru a sú dostatočne vizualizované a prispôbené ich schopnostiam.

Naučiť autistické dieťa základným vedomostiam a zručnostiam si vyžaduje vytrvalú, systematickú a dlhodobú pravidelnú prácu rodičov, učiteľov a celého sociálneho okolia, pričom sa vo väčšine prípadov aj nepatrené výsledky dosahujú veľmi pomaly.

2. Služby osobám s autizmom pri sprístupňovaní múzejných zbierok, umenia a kultúry

Podobne ako naši zdraví spoluobčania alebo ľudia s iným druhom postihnutia, aj osoby postihnuté autizmom majú svoje potreby, rovnako sa snažia o ich uspokojenie, aj keď sa spôsob akým to dosahujú nám zdravým občas javí ako veľmi nezvyčajný a nezrozumiteľný.

Z charty práv osôb s autizmom vyplýva, že osoba s poruchou autistického spektra rovnako ako každý iný občan spoločnosti má mať rovnaký prístup ku všetkým poskytovaným službám, má právo na plnohodnotný život od uspokojenia základných potrieb po uspokojenie širších spoločenských potrieb.

Základné služby pri sprístupňovaní múzeí, umenia a kultúry osôb postihnutých autizmom:

- **Asistenčné služby** – vo väčšine prípadov sú nevyhnutné pri každodennej existencii osôb s autizmom. V súvislosti so sprístupňovaním múzejných zbierok ide hlavne o asistenciu pri zvládaní možných komunikačných a socializačných bariér. Človek, ktorý zabezpečuje asistenciu osobe s autizmom by sa mal vyznať v problematike autizmu, mal by poznať danú osobu, jeho špecifické črty a najvhodnejší spôsob komunikácie s ním, poskytovať jej pomoc vo všetkých potrebných situáciách.
- **Využívanie bežných a moderných médií** – internet – web stránka, informačné letáky, (so zjednodušenými informáciami a pokynmi – najvhodnejšie pre osoby s autizmom sú jednoduché, jasné informácie, ktoré sú podľa možnosti doplnené vhodnými obrázkami). Na zjednodušenie poskytovania týchto informácií by bolo vhodné zaradiť do menu príslušnej web stránky informácie, ktoré by sa týkali konkrétnej výstavy, s miestom výstavy, časovým trvaním a priloženými výstižnými fotografiami priestorov aj predmetov výstavy. Tlačená verzia by mohla slúžiť ako sprievodný pomocný plán pre návštevníka s autistickou poruchou.
- **Informačné tabule** – majú byť všade dostatočne viditeľné, čo najjednoduchšie a jednoznačné.
- **Využívanie vizuálnych pomôcok** (tabule, značky), ktoré pomáhajú pri orientácii v budove (keďže mnoho autistov má problém s orientáciou v priestore hlavne ak ide o pre nich neznáme prostredie). Je vhodné ďalej pripraviť značky so základnými inštrukciami pre osoby s autizmom, akými sú napr. NEROZPRÁVAŤ, NEDOTÝKAŤ SA, SMER VÝSTAVY, KONIEC, a pod. s príslušnou vizualizáciou, a umiestniť ich na dostatočne viditeľných miestach.
- V prípade, ak ide o osobu s autizmom s pridruženým iným druhom postihnutia, samozrejme sa zameriavame aj na pridružené poruchy a v závislosti od nich sa osobe poskytujú primerané služby.

2.1 Prístup k osobám s autizmom

Pri sprístupňovaní múzejných zbierok, umenia a kultúry osobám s autizmom sa podobne ako pri ostatných druhoch zdravotného postihnutia vychádzame zo špecifik daného postihnutia. V prípade osôb s autizmom hovoríme o špecifikách, ktoré už boli bližšie charakterizované, ide o už spomínanú triedu poškodení:

1) Porucha sociálnej komunikácie

Pri kontakte s osobou s autizmom je veľmi dôležité používať jednoduché výrazy, vyjadrovať sa stručne, jasne, hlavne ju nezavalíť množstvom slov a viet. Pri komunikácii s autistom nepoužívajme abstraktné výrazy, metafory, prirovnania a vtipy, autisti im nerozumejú. Snažme sa vždy o stručnosť a jednoznačnosť. Snažme sa im dávať vždy jednoznačné, jednoduché inštrukcie, podľa potreby aj s využívaním rôznych vizuálnych pomôcok.

2) Problémy v sociálnej interakcii

Voči osobe s autizmom musíme vždy zachovať kludný, pokojný a trpezlivý prístup, vyhýbať sa prehnaným emocionálnym prejavom voči nim, tie sú pre nich nezrozumiteľné. Prehliadky múzejných zbierok v prítomnosti osoby s autizmom podľa možnosti zabezpečíť v menšom počte návštevníkov, keďže autisti sú väčšinou veľmi vnímaví na vonkajšie faktory akými sú hluk, veľké množstvo ľudí, a pod., môžu u nich vyvolať nežiaduce prejavy správania (úzkosť, strach, krik, v horšom prípade výbuch zlosti, záchvaty, agresívne prejavy a pod.).

Správanie autistov je podľa mnohých spoločenských kritérií neželané a neakceptovateľné. Musíme si však uvedomiť, že problémové správanie nie je základným znakom autizmu, je to dôsledok problémov súvisiacich s komunikáciou, sociálnymi vzťahmi a záujmami, musíme sa preto snažiť zamerať hlavne na tieto stránky a namiesto jednostranného presadzovania svojich názorov hľadať vhodné možnosti komunikácie s nimi a kompromisy.

3) Narušená predstavivosť a oblasť záujmov

Záujmy ľudí s autizmom často označujeme ako obsesie. Autista má sklony zameriavať sa na nepodstatné veci, má obmedzený rámec imaginatívnych aktivít, väčšinou sú to aktivity napodobňované, zaoberá sa s nimi opakovane a rigidne, jednotlivé aktivity tým postrádajú zmysel. Našou úlohou, úlohou spoločnosti je im poskytnúť čo najviac možností na rozšírenie okruhu ich záujmov. Sprístupnenie múzeí, umenia a kultúry je jednou z mnoho príležitostí o vzbudenie záujmu osôb s autizmom o iné aktivity a obohatenie ich života peknými a hodnotnými zážitkami.

ZÁVER

„Či už má človek postihnutie akéhokoľvek druhu, vždy sa nájde mnoho možností, ako mu pomôcť,“

Susan Kerrová

Postihnutie, či už sa jedná o akýkoľvek druh zdravotného postihnutia, nikdy nezaobíde bez sociálneho dopadu. Ide o postihnutie v spoločenskom usporiadaní. Ak hovoríme napríklad o telesne postihnutej osobe, poruchy motoriky nemusia byť nutne postihnutím, postihnutím sa stávajú v spoločnosti, ktorá predpokladá mobilitu. Podobne je to aj u ľudí s autizmom, porucha sa stáva pre nich postihnutím hlavne dôsledkom toho, že spoločnosť vyžaduje vysokú mieru vzdelanosti, flexibilitu a dobrú schopnosť zovšeobecňovania. Myslime na to, že bez našej snahy postupom času to bude stále viditeľnejší a ťažšie riešiteľný problém. Je teda na nás, aby sme sa naučili viac si ich všímať a napriek ich nedostatkom vzhľadom na naše spoločenské očakávania a predpisy prostredníctvom aj takýchto projektov sa im snažili zabezpečiť čo najviac príležitostí s cieľom umožniť im v najvyššej možnej miere sa zapojiť do bežného života spoločnosti.

Literatúra:

Čadilová, V., Jun, H., Thorová, K. a kol.: Agrese u lidí s mentální retardací a autismem, Praha, Portál 2007

Čadilová, V., Žampachová, Z.: Strukturované učení, Praha Portál 2008

Hilde de Clerq: Mami, je to člověk nebo zvíře?, Praha, Portál 2007

Švarcová, I.: Mentální retardace, Praha, Portál, 2006

Vermeulen, P.: Autistické myšlení, Praha, Grada Publishing 2006

Charta práv osoby s autizmom prezentované na 4. Kongrese Autism - Europe v Haagu, 10. Mája 1992
Internet

POZNÁMKY

POZNÁMKY

Copyright ©: Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR

Realizátorom projektu je Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR

Vajnorská 1, Bratislava 831 04
Mail: sekretariat@nrozp.sk
Web: www.nrozp.sk

Vydané v roku 2009
Za obsah manuálu zapovedajú jeho autori.
Text neprešiel jazykovou úpravou

Projekt realizovaný Národnou radou občanov so zdravotným postihnutím v SR s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR v rámci programu 7. 1 Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva.

**NÁRODNÁ RADA
OBČANOV SO ZDRAVOTNÝM
POSTIHNUTÍM V SR**

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

